

Nøkur orð um politikk, og altartalvuna norðuri í Haldarsvík

Móti endanum av 1993 var Fossbankin ikki til longur. Bankin var stovnaður í 86. tey árin, minsta tjóðin í norðanlondum upplivdi eitt av teimum heilt stóru boomunum, so væl innanfyri fiskivinnuna sum innan byggivinnuna. Svend Áge Ellefsen, Mortan Johannesen, Heri Mortensen og &, allir finga sær skip í 100-míllión klassanum, og tá tey fóru á heysin, fekk skattgjalddarinn rokningina. Orðið fiktivt vann sær hevdarsætt í okkara málið tey árin, og man kann siga, at fiktiv skip, bílógð av fiktivum reidurum, blivu send avstað at veiða meir og minnið fiktivan fisk. Eisini fiktivir byggingar reistu seg upp úr træðum keyptar og seldar fyri fiktivar prísir. Hvørt einasta kraddaragen í handinum var aktivara. Helgi Fossádal, stjórni í fyrrverandi Fossbankanum, var onki undantak. Við góðum innlit í tí herligu forretning ein banki er, tevjaði hann møguleikan at tjena eitt sindur meira av peningi enn tær krónur, ein pylsuvognur ella kanska ein kiosk kasta av sær.

Okkara neyðars tjóð bleiv tey árin tveitt fyri fótturnar á teimum frælsu marknaðarkreftunum. Og ongin politisk makt royndi at steðga ella at tálma útviklingini. Tvørturímóti. Tey, sum í dag geyla um at fáa innlit í alskins bankaskjól, rasaðu í 80'árunum móti fólkið, ið diddaðu sær at skíra kalkuleringsarnar hjá Sjóvinnubankanum, Føroya Banka og hjá teimum útlandsu kredittfeløgnum, fyri undirgravnandi virksemd. Marknaðurin reguleraði seg sjálvan, var boðskapur-in hesi høvdu at bera føroysku tjóðini. Men tey tósauðu ikki satt. Ella sagt eitt sindur brutalari, tey vóru full av lygn. Marknaðurin reguleraði ikki seg sjálvan. Eitt heilt samfelag fór meir og minni í knús, tí marknaðurin ikki megnaði ta uppgávuna.

Til valgið í 94 vóru veljararnir somikið frægir, at teir vrakaðu umleið helvtina av løgtingspolitikarunum. Hví teir ikki eisini vrakaðu flokkarnar, ið høvdu skapt og programera hesar politikarar, tað kann tykjast heldur inkonsikvent. Nú skriva vit so 1998, og tað sær ikki mætaru út, enn at gamla teaturtjórgerðin frá 80'árunum, er borin inn aftur á pallin. Hóast summir leikarar eru nýggir, so sýnist tað ikki at vera nakar trupulleiki hjá teimum at spæla við í leikinum, um tað byttastu tjóðina í norðanlondum. Vit skulu hava tunnil bæði undir Vestmannasund og Lørvíksfjørð. Fyri ein hampa skattalætta lótu limirnir hjá undanstøkingi-

num Óla Jacobsen seg keypa, og syndraðu sundur ta natúrliga, men skroypiliga føroysku solidaritetskensluna. Skelkandi sjónvarpsendingarnar hjá Høgna Hoydal um bankamálið, hava fyribils fingið tann meira ivasama partin av sjálvstýrisrøðsluni at spretta, men blomstrini eru svørt og hava hvassar tornir.

Og við nýggjari styrki herjar privatiseringssóttin. Alt, ið bára luktaði av tí almenna, sefti hin spakmælti skaðafuglurin Sámál Petur í Grund sær fyri at syndra. Nakra sakliga grundgeving fyri at privatisera skotlands-siglingina, sum Strandferðslan yvir eitt drúgt áramál hevði bygt upp, var ikki til. Vit siggja eisini úrslitið. Sambært fjølmiðlunum, er tað bara ein spurningur um tíð, so er tann farleiðin inn á meginlandið farin í søguna. Postverkið skal eisini privatisera. Til hvat? Fyri aftur at reisa ein gravstein yvir eina almenna fyrirøku? Næst á nýskiedlinum hjá kraddunum, er kongsjórðin. Tey hampuliga stóru almennu festini, sum í dag eru høvðusstuðulin undir Mjólkavirkid Búnaðarmanna, skulu avreiddast til spekulatjónsjórð. Einastu grundgevingarnar vit hoyra, er at í prinsippinum eigur alt vinnulív at vera privat. Men hvør hevur upfunnið tað prinsippi? Er tað kanska hin fingralangi formaðurin í vinnuvevndini, Jørgen Niclasen? Ella eru tað onkrar higartil ókendar, heilagrar skrifur, ið prædika tað prinsippi? Nei. Eitt djúpt hatur til alt ið ber brá av sosialismu, tað er tann einfalda og andstyggjiliga orsök!

Men hitt kanska mest symptomatiska teknið uppá røttu yvirhøvur, er at pressan er farin at busta stov av politiskum ódugna-kroppum, sum fólkið langtíðani hevur vrakað. Eg trúði, at eg hoyrði yvir meg, tá føroyameistarinn í undirhøsum, Jógvan Sundstein, slapp í Útvarpið at tosa um okkara nýggju stýrisskipan. Tann maðurin hevur havt sína tíð, og ríkiliga tað. Og hví Sosialurinn tann 18. december letur Helga Fossádal spæla leiklutin sum figgarligt orakul, heldur ikki tað skilji eg rættliga.

Einastu niðurstøðuna sum eg dugi at draga burturúr hesum ørskapinum, er at kreppan er í góðum hongum.

Men tað higartil mest sjáldsama, ella í hvussu so er, mest originala úrslitið av føroysku kreppuni, hongur í dag norðuri í Haldarsvíkar kirkju. Tað er tann fimf metur breiða, og góðar tveir metur hoga altartalvan sum Helgi Fossádal fekk listamálan Tórþór Olsen at mála. Motivið er rættliga

tradisjonelt. Hin heilaga kvøldmáltoin. Málningurin er gjørdur av einum manni, ið dugir sítt handverk. Tórþór Olsen hevur málað vakra kristiliga propagandu, og uttan iva er altartalvan til gleði og uppbygging fyri tey, ið mistu pengar, tá bankin fór av knóranum. Men eg haldi ikki, at tað ber til at lesa nakra djúpa religiøsa kenslu burturúr málninginum. Víst er talan um eitt vakurt verk. Men er vakurleikin so altavgerandi? Finnast tað ikki onnur listalig kriteriðir enn vakurleikakriterið? Sum meginparturin av kirkjulið, so er her talan um eina religiøsa symbolparadu, ella beinari, um eitt kopi av eina symbolparadu eftir Michelangelo. Lýsingina av Judas Iskariot haldi eg vera hin mest væleydnaða. Døkki virkiorppurin við sínum

líkast ikki akkurat teimum vanligu føroysku tálgbukku-missions-kapitalistunum, og í nógv ár hevur hann verið eitt slag av tænstumanni fyri føroyska málningalist. Eg giti, at altartalvan norðuri í Vík hevur eitt ávíst samband við hansara skuldarkenslu.

Í áðurnevndu samrøðuni við Sosialin, sigur Fossádal, at tað var Privatbankin, sum longu í 88 fekk Fossbankan at reka ein varnan útláns-politikk. Utan iva er tað rætt. Men tað var ikki Privatbankin, ið stovnaði Fossbankan! Líka lítið sum danir bera skuldina av øllum trolarunum ið fóru á heysin, so er tað heldur ikki Privatbankin, ið ber ábyrdina av at viðskiftafólkini hjá Fossbankanum mistu 30 prosent av síni uppsparing. Høvuðs-ábyrgdina av tí ber Helgi Fossádal. Hann lat seg tala

So kann onkur ið hveppir seg við hørd orð kanska spyrja, um tað er nøkur orsök til at háða mannin. Jú, tað haldi eg so avgjørt, at tað er. Tann dagin, tað ikki longur er orsök til at háða yvirstættina, so er okkurt heilt galið hent í verðini. Men hesar hugleiðingarnar um politisku støðuna og um altartalvuna, eru ikki fyrst og fremst skrivaðar fyri at háða. Eg havi m.a. tað felags við ein stóran part av føroysku tjóðini, at eg líði av eini djúpari indignasjon, ein kensla, sum í summum førum hevur útvilkað seg til reint hatur. Bæði móti míni egnu og fólksins politiskum vanmegd, men fyrst og fremst móti teimum kreftum, ið eru farnar so illa við Føroyum. Var eg trúgvandi, hevði eg biði Gud um at sissa meg, ella í hvussu so er um sent eitt rák av mildni

hevur listin sínar slangur liggjandi inn í lívið. Sjálviandi hevur listin sínar egnu lógir. Tað hava allar disciplinir. Men gloymir listafólkið samfíðina, ja so gloymir samfíðin eisini tey.

Tað er í hvussu so er tað vanliga. Men í Føroyum er broyting komin í hugtakið samfíðarlíft. Ein føroysk bók skal helst smakka og lukta av 80-90 ára gomlum laka, áðrenn hon verður góðtikin. Allar hesar ættar- og bygðasøgnarnar, hava í veruleikanum sett seg sum ein stóran propp í okkara litterera tarmssystem. Nakad undan jólam fingi vit at vita, at okkurt um 4000 føroyingar eiga eitt sindur av genum hjá Nólsoyar Páll í sínum kjoti. Allir fjølmiðlarnir vartaðu upp við hesum, eftir øllum at døma sensationellu tíðindum. Men hvat skulu vit gera við allar hesar forbannaðu genirnar, sum eftirhondini hava fingið religiøsan status? Tann politiski hugburðurin sum okkum tórvur, hann hevur onki við genir at gera. Tann hugburðurin má skapast. Fyri at fáa okkara tjóð aftur á fótur, mugu vit m.a. evna tað torføra kynstri, at sópa fyri egnum durum, og fyri alt í verðini mugu vit gevast við at grenja. Tí í veruleikanum, so eru vit blivin nulpunktið í norðanlondum, ein bagatel sum ongin tekur fyri fullt. Og hóast vit so dekoreraðu bagatellina við 10.000 ættarsøgum, so broyrt tað snøgt sagt onki!

Hinvegin kenni eg meg ikki so vissin í, hvat tað er fyri heilivágur ið skal til, fyri at broyta hesa støðuna. Fyri 10-15 árum síðani hevði eg kanska kent svárið, men í dag ivist eg. Ella sagt meira neyft, so hveppi eg meg við at varta upp við góðum ráðum. Kortini vil eg siga, at vit mugu knýta okkum at teimum groðrarríku tradisjonunum, sum m.a. franska kollveltin skapti. Okkara eigna tjóðskaparrøsla loysti eisini úr lagdum skapandi mátt, bæði av politiskum, listaligum og vinnuligum slagi. Vit eru ikki tilvildarliga stroydd út yvir jørðina. Vit eru partur av eini drúgarari útvikling. Men nógvar eru søgnarnar um menn ið hava brotið kumpassina, og drukkið spríttið. Tað ber til at villast, og ikki minst í eini tíð, sum meir og minni frívilliga hevur offrað seg á altarinum hjá teimum frælsu marknaðarkreftunum. Men livilíkindi í Føroyum eru ikki verri enn aðrastaðni. Vit mugu byrja at takað okkum sjálvi meira í álvara. Tástani kunnu vit kallað okkum tað 6. norðurlandsku tjóðina.

Jóanes Nielsen

kreptu ørmun, minnir um forbeinini á eini spardari røttu, tilbúgvinn at leypa á. Lýsingin av Jákup eigur eisini nakað av passión í sær. Men hinir apostlarnir kennast heldir fátækir og einstáttaðir. M.a. undirritaði, ið legði andlit til navnan Jóhannus. Eftir mínum tykki hevur Tórþór Olsen ikki megnað at givið teimum nógmið av sárligari dýpt, og hetta er eitt álvarsligt líti fyri eitt verk, við heilaga kvøldmáltoini sum fyrmynd. Utan innarlíghet, verður eitt slíkt verk ein tóm symbolparada. Berur vakurleiki gerst sum frálíður hitt størsta útrykkið fyri tómløika. Ja, so paradoksal sum tað kann ljóða, er nettup vakurleikadýrkanin eitt slag av vindstíli, ið forbar listini at faldast út sínar sterku og trefsaðu veingir.

Føroyar er eitt lítið samfelag, og kenslur, sum hava við skuld og skomm at gera, upplivast her við einum intensiteti, ið lættliga gevur kenslunum eitt skjúligt yvirbragd. Í hvussu so er, tá talan er um tolliga kultiveraði menniskju, soleiðis sum eg meti Helga Fossádal at vera. Maðurin er samansettur,

av tí stóra boominum miðskeiðis í áttatiárunum, og fyri at bota eitt sindur um skaðan hann var upphavið til, giti eg, at hann hevur latið kirkjuni norðuri í Haldarsvík altartalvuna.

Er mín hypotesa skeiv, so biði eg Fossádal um umbering. Er tað hin vegin á tolligari leið, tað sum eg skrivi, so hava tankarnir hjá Fossádal trúliga sveima í somu rásum, sum tankarnir hjá eitt nú frú Leonie Sonning, tað hon í 1959 stovnaði Sonningprísinn til minnis um íbúðarhávin, hon hevði verið gift við. Og eg trúgvi eisini, at tankarnir hjá Fossádal líkjast teimum, sum Alfred Nobel gjørdi sær, tá hann í 1895 skrivaði sítt

viðagitna dynamitttestament. Tá teir ikki sloppu í søguna sum filantropar, so keyptu teir sær bara eitt pláss í søguni. Men Helgi Fossádal er ikki í sama peningaliga vekt-klassa sum Sonning ella Nobel. Meðan teir finga sær eitt meira makiligt sitipláss í søguni, bjargaði Fossádal sær eitt standipláss, og í dag hongur hin heilaga kvøldmáltoin norðuri í Haldarsvíkar kirkju.

inn í sálina.

Men nettup tað at leggja orð á indignasjonina, er eitt slag av trygdarventili. Og um man so onki annað hevur at siga um listina, so er tað eitt av hennara væl-signilsum, at vera trygdar-ventilur hjá fólkið við hørdum kenslum, ella sum líða av meira og minnið vælgrundaðari paranoia.

Men eitt sum listarfólk ikki mugu gloyma, er at í byrjanini var listin. Síðani komu Sonning, Tate, Nobel, Guggenheim og Helgi Fossádal. Og teir skulu vera vælkomnir. Øll, ið bera alsk til listina, líkamikið hvørji teirra motivir eru, tey skulu vera vælkomnir. Men listarfólk mugu ikki leggja seg undir messanena meir og minnið tíðartreytaða smak. Annars slepst aldrin burturúr hesi dyrkanini av tí reina, síðiliga, nössliga og vakra, ið hótir við at kvala okkum, og fyllir listaheimin við óerligheit. Man hevur stundum lyndi til at gloyma, at listin er ikki ein avbyrgdur heimur við privatum lungum. Akkurat sum reidararnir í 80'árunum høvdu sínar slangur liggjandi inn í Landskassanum, soleiðis